

dr hab. Ewa Giermanowska

Warszawa, 4 września 2023 r.

Uniwersytet Warszawski

Instytut Stosowanych Nauk Społecznych

**Recenzja rozprawy doktorskiej Martyny A. Krogulec
pt. „Postrzeganie osób z nadmierną masą ciała na polskim rynku pracy”.**

Promotor – prof. dr hab. Danuta Walczak-Duraj

Promotor pomocniczy – dr Łukasz Kutyło

Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

1. Ocena ogólna pracy – jej struktury i zawartości merytorycznej

1.1 Ocena trafności i oryginalności wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska dotyczy bardzo ważnej i szeroko analizowanej przez badaczy i praktyków zajmujących się zatrudnieniem i rynkiem pracy problematyki stygmatyzacji i dyskryminacji w świecie pracy, w tym wypadku ze względu na nadmierną masę ciała. Trafność i wagę wyboru tematu pracy doktorskiej uzasadnia fakt, że zagadnienia dyskryminacji w zatrudnieniu ze względu na nadmierną masę ciała nie są jednoznacznie uregulowane prawnie, mimo, że analizy WHO podają alarmujące dane o wzroście liczby osób mających problemy z nadmierną wagą ciała lub otyłością. Unijne prawo (wyrok TSUE) nie zawiera generalnej zasady zakazującej pracodawcom dyskryminowania na rynku pracy ze względu na otyłość. Jedynie „skrajna otyłość może stanowić niepełnosprawność objętą ochroną przewidzianą w dyrektywie 2000/78/WE, jeżeli w interakcji z różnymi barierami utrudnia danej osobie pełny i skuteczny udział w życiu zawodowym, na równi z innymi osobami.”¹ Z drugiej strony, co podkreśla Autorka we wstępie, problem ten nie jest w Polsce wystarczająco dobrze zdiagnozowany w odniesieniu do środowiska pracy, cytat: „Badania społeczne w Polsce nie poświęcają tak wiele miejsca tego typu analizom – wybrana przeze mnie tematyka pojawia się z reguły jako mała część składowa raportów dotyczących np. jakości życia osób z nadwagą i

¹ Opinia rzecznika generalnego N. Jääskinena z 17.7.2014 r., Kaltoft, C 354/13, Monitor Prawniczy, 18/2014, oprac. E. Skibińska.

otyłością czy ich ogólnego funkcjonowania psychospołecznego.” (s. 10) Można dodać, że problem nadwagi i otyłości jest obecnie często podejmowany w Polsce przez przedstawicieli środowisk nauk medycznych i nauk o zdrowiu, ale także coraz częściej przez specjalistów zajmujących się edukacją dzieci i młodzieży, w związku z „epidemią otyłości” i oczekiwanymi zmianami w odniesieniu do polityk publicznych (głównie zdrowotnej, edukacyjnej, por. NIK 2021²). Natomiast sfera pracy i zatrudnienia pozostaje „biała plamą” i badania mgr Martyny A. Krogulec trafnie wpisują się w istniejącą lukę o obszarze nauk socjologicznych.

Doktorantka w rozprawie koncentruje się na postrzeganiu kwestii cielesności jednostki z nadmierną masą ciała nie tylko w kategoriach fenomenu biologicznego, ale przede wszystkim jako konstruktu społecznego. W przyjętej, w założeniach teoretycznych rozprawy perspektywie socjokulturowej, wykorzystuje koncepcje socjologii ciała i „zarządzania ciałami” B.S. Turnera, cztery typy kontroli cielesności A. Franka, kontroli ciała z perspektywy władzy i ciała jako przedmiotu władzy M. Foucault. Nawiązuje także do współczesnych uwarunkowań kulturowych: przekazów władzy w kulturze konsumpcyjnej, różnic w formowaniu żeńskiej i męskiej cielesności i jej wymogów. Główny cel rozprawy to, cytat: „opis, analiza i interpretacja sposobu postrzegania osób z nadmierną masą ciała w miejscu pracy z dwóch punktów widzenia: menagerów i specjalistów ds. HR oraz osób aktywnych na rynku pracy.” (s. 10) Założone cele (główny i szczegółowe) są osiągnięte w oparciu o zrealizowane badania empiryczne, z wykorzystaniem metod socjologii jakościowej i ilościowej.

Przyjęte założenia teoretyczne rozprawy, weryfikacja empiryczna i sformułowane na podstawie badań i analiz wnioski, potwierdzają trafność i oryginalność wyboru tematu rozprawy doktorskiej. Wnioski z badań i analiz wnoszą do socjologii pracy, socjologii rynku pracy, socjologii zarządzania organizacjami nowy wymiar – nadmierną wagę ciała i otyłość – czynniki mające wpływ na procesy dyskryminacji, sytgmatazacji, stereotypizacji i tworzenia nierówności w zatrudnieniu i funkcjonowaniu jednostek w środowisku pracy. Uważam, że rozprawa spełnia kryteria ustawowe i zasługuje na dopuszczenie do dalszych kroków postępowania w sprawie o nadanie Pani mgr Martynie A. Krogulec stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki socjologiczne. Oceny nie zmienia fakt zamieszczonych w recenzji uwag merytorycznych. Wiążą się one przede wszystkim z rozszerzeniem niektórych obszarów analizowanych w pracy. W recenzji podkreślam zarówno walory poznawcze rozprawy doktorskiej, jak i wskazuję na pewne jej fragmenty, które wymagałyby szerszej, bardziej pogłębionej analizy.

² NIK 2021. *Dostępność profilaktyki i leczenia dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami metabolicznymi wynikającym z otyłości o chorób cywilizacyjnych*, Nr ewid. 133/2021/P/20/079/LRZ.

1.2 Ocena struktury rozprawy doktorskiej i metodologii

Rozprawa doktorska Pani mgr Martyny A. Krogulec składa się z siedmiu rozdziałów, w tym czterech stanowiących wprowadzenie teoretyczne i ilustrację faktograficzną (prawną, statystyczną, dokumentacyjną) dowodzącą wagi podjętego tematu badań i trzech referujących wyniki badań empirycznych, oraz wprowadzenia, zakończenia i obszernej bibliografii obejmującej pozycje polskie i zagraniczne (s. 274). Ponadto w pracy zamieszczony jest aneks dokumentujący badania empiryczne, na który składają się: kwestionariusz ankiety, klucz kodowy do analizy treści wywiadów swobodnych, tabele niewłączone bezpośrednio do analizy, przykładowa transkrypcja wywiadu oraz wykaz tabel, wykaz wykresów i wykaz rysunków.

Struktura pracy jest logiczna i odpowiednia w odniesieniu do rozpraw doktorskich. Dowodzi kompetencji merytorycznych i umiejętności w podejściu do analizy problemu badawczego, zarówno od strony teoretycznej, metodologicznej, jak i empirycznej. W pracy jasno wyłożony jest główny cel pracy i cele szczegółowe, postawione są pytania badawcze i sformułowane hipotezy badawcze. Zachowana jest proporcjonalność poszczególnych części pracy i dbałość o jasny przekaz językowy i staranność przypisów.

2. Ocena szczegółowa zawartości merytorycznej poszczególnych części pracy

Zamieszczone poniżej uwagi do poszczególnych rozdziałów mają głównie charakter uzupełniający w stosunku do ich treści. Nie streszczam zawartości poszczególnych rozdziałów, ponieważ są one dobrze omówione w rozprawie, jak również zawierają syntetyczne podsumowania i wnioski. Zawarte w recenzji uwagi nie podważają mojej ogólnej pozytywnej oceny pracy.

W rozdziale I *Ciało i kontrola – ujęcie teoretyczne* Doktorantka w sposób zwięzły przedstawia podstawowe założenia teoretyczne przyjęte w pracy dotyczące kwestii cielesności jednostki ujmowanej z perspektywy kulturowej, postrzegania ciała nie tylko jako fenomenu biologicznego, ale i społecznego. Doceniając zawartość treści rozdziału, to jednak w rozważaniach na temat współczesnej refleksji socjologicznej nad ciałem (s. 20) brakuje wymienienia socjologii niepełnosprawności i krótkiego omówienia jej dorobku w tym obszarze. Niepełnosprawność, nawiązując do definicji WHO, może wiązać się z utratą sprawności i nieprawidłowościami w strukturze lub funkcjach fizjologicznych ciała i prowadzić do trwałego/czasowego ograniczenia normalnego funkcjonowania jednostki i wystąpienia upośledzenia (narządów wewnętrznych, funkcji organizmu np. funkcji umysłowych). Otyłość, która często wiąże się z pewnymi ograniczeniami w normalnym funkcjonowaniu może być uznana za rodzaj niepełnosprawności. Kryteria zaliczania określonych dysfunkcji do

niepełnosprawności, jak podkreśla Antonina Ostrowska, ewoluują w czasie, jednak poważna otyłość (powyżej 40 BMI), która nie zawsze mieści się w tradycyjnym rozumieniu niepełnosprawności wymaga specjalnych analiz zarówno z perspektywy teoretycznej, jak i praktycznej, zorientowanej na działania polityki społecznej (por. A. Ostrowska 2019³).

Warto także podkreślić, że w analizach socjologicznych dotyczących niepełnosprawności problematyka postrzegania swojego ciała, autoidentyfikacji, tożsamości jednostkowej/społecznej to ważne elementy opisu funkcjonowania jednostek w życiu społecznym, w tym zawodowym (por. np. J. Rzeźnicka-Krupa⁴). Struktura rozdziału pierwszego składa się z siedmiu wyodrębnionych części. Wśród nich zabrakło mi podrozdziału odwołującego się do koncepcji socjologicznych dotyczących spojrzenia na ciało jako elementu budowania tożsamości jednostki (w tym osób z nadwagą, otyłością, niepełnosprawnością), obiektu jej własności podlegającego refleksyjnemu formowaniu (por. np. A. Giddens⁵, J. Rzeźnicka-Krupa). Wykorzystanie koncepcji Giddensa, jest obecne w dalszych częściach pracy, ale sądzę, że wprowadzenie teoretyczne w tym rozdziale, we wspomnianym kontekście, miałoby uzasadnienie.

Rozdział II *Nadmierna masa ciała – skala, przyczyny i skutki zjawiska* to solidny przegląd źródeł informacji na temat skali, przyczyn i skutków występowania nadwagi i otyłości we współczesnych społeczeństwach. Wagę tematu pracy dodatkowo uwidoczniała pandemia COVID-19 i jej konsekwencje dla wzrostu masy ciała jednostek, co jest podkreślone w rozprawie. Doktorantka analizując skutki zjawiska wskazuje przede wszystkim na konsekwencje jednostkowe i te dotyczące opieki zdrowotnej. Literatura naukowa dotycząca tematu rozdziału jest ogromna. Moje sugestie dotyczyłyby położenia większego nacisku na kontekst historyczny w definiowaniu zjawiska i jego przyczyn (por. G. Vigarello 2012⁶) oraz zwrócenia uwagi na wymiar ekonomiczny w analizie jego skutków, który także podlegał ewolucji (por. M. Kopczyński 2018⁷).

Współcześnie nadmierna masa ciała, a w szczególności otyłość ze względu na jej rozpowszechnienie, staje się obiektem zainteresowania polityk zdrowotnych, nie tylko z uwagi na efekty zdrowotne i społeczne, ale przede wszystkim ze względu koszty ekonomiczne.

³ A. Ostrowska, *Otyłość jako niepełnosprawność. Wstępne zarysowanie problemu*, „CZŁOWIEK – NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ – SPOŁECZEŃSTWO”, nr 2(44) 2019, 69–81.

⁴ J. Rzeźnicka-Krupa, *Społeczne ontologie niepełnosprawności. Ciało, tożsamość, performatywność*. Impuls 2019.

⁵ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*. PWN 2001: 296-298.

⁶ G. Vigarello, *Historia otyłości*, Aletheia 2012.

⁷ M. Kopczyński, *Historia gospodarcza ciała. Studia z dziejów biologicznego standardu życia na ziemiach polskich*, Warszawa: Mówią Wieki, 2018.

Analizy historyków i ekonomistów wnoszą to tematu pracy dodatkowe wartości i konteksty, a ich znaczenie zostało wyraźnie wyeksponowane podczas pandemii.

W rozdziale III *Stygmatyzacja – stereotypizacja i dyskryminacja ze względu na nadmierną masę ciała* omówione są kluczowe dla pracy pojęcia, które operacjonalizowane są na poziomie badań empirycznych Doktorantki. Przytaczane są wyniki badań polskich i międzynarodowych dotyczące stereotypów i dyskryminacji na rynku pracy osób z nadmierną masą ciała. Ostatni podrozdział 3.5 *Prawo antydyskryminacyjne a organizacje udzielające pomocy i wsparcia osobom z nadmierną masą ciała*, koncentruje się głównie na formach wsparcia w Polsce, mimo że są tam także odwołania do ustawodawstwa międzynarodowego i ruchu społecznego mającego na celu propagowanie ciałaopozytywności (*body positive*). W Polsce takie inicjatywy dopiero są tworzone. Rozszerzającą ilustracją prezentowanej problematyki, mogłyby być przykładowe, sprawdzone już formy pomocy, funkcjonujące w innych krajach.

Rozdział IV *Polski rynek pracy a osoby z nadmierną masą ciała* w dużej części poświęcony jest omówieniu form zatrudnienia występujących na polskim rynku pracy i ich wpływowi na sytuację osób z nadwagą i otyłością. Doktorantka bardzo szczegółowo omawia aspekty prawne różnego rodzaju umów, natomiast równie istotne dla tematu pracy byłyby wyniki badań i analiz dotyczące wpływu innych czynników związanych ze środowiskiem pracy: warunków psychospołecznych, stylów zarządzania, kultury organizacyjnej. Są one wprawdzie wymienione na stronach 107-108, ale sądzę, że na podstawie podejmowanych w ostatnich latach badań dotyczących dobrostanu pracowników, równowagi między życiem zawodowym i osobistym, zarządzania różnorodnością w organizacjach można nieco szerzej opisać analizowane zjawisko. W części rozdziału dotyczącej wpływu pandemii na polski rynek pracy także szersze włączenie tej problematyki ma uzasadnienie. Publikowane badania w czasie i po pandemii wskazują na wzrost oczekiwań pracowników i działań pracodawców dotyczących poprawy dobrostanu pracowników, ich stanu zdrowia fizycznego i psychicznego, a także, że coraz bardziej istotna staje się polityka w zakresie różnorodności, równości i inkluzywności (por. Raport: *People at Work 2022: A Global Workforce View*⁸).

W rozdziale V *Metodologiczne założenia badań własnych* starannie zostały omówione podstawowe etapy procesu badawczego. Sformułowany główny cel pracy, obejmujący opis,

⁸ Internetowe badanie ADP Research Institute przeprowadzone wśród 32 924 pracowników w 17 krajach na całym świecie w okresie od 1 do 24 listopada 2021 roku, dostęp: <https://pl.adp.com/baza-wiedzy-hr/insights/people-at-work-2022-a-global-workforce-view.aspx>

analizę i interpretację sposobu postrzegania osób z nadmierną masą ciała w miejscu pracy przez menagerów i specjalistów ds. HR oraz osoby aktywne na rynku pracy (s. 119) jest powiązany z częścią teoretyczną i opisanymi faktami z praktyki społecznej. Cele szczegółowe bezpośrednio nawiązują do zagadnień funkcjonowania stereotypów i dyskryminacji w związku z nadmierną masą ciała na polskim rynku pracy. Podkreślenia wymaga różnorodność wykorzystanych metod badawczych (zgodna z postulatem triangulacji metod): jakościowych (wywiady swobodne) i ilościowych (ankieta internetowa) i analiza problemu z dwóch perspektyw: pracowników działów HR i osób aktywnych na rynku pracy. Analizie poddano wyniki ankiety internetowej wypełnionej przez 541 osób aktywnych na rynku oraz wypowiedzi z 31 wywiadów swobodnych, przeprowadzonych z użyciem standaryzowanej listy poszukiwanych informacji ze specjalistami ds. HR i menagerami. Za słuszną uznaję też decyzję Doktorantki, dotyczącą nie podejmowania badań w grupach wyróżnionych ze względu na masę ciała, w celu uchronienia badanych przed podwójną dyskryminacją. Badania w grupach podatnych na zranienie (a za takie można uznać osoby z poważną otyłością), zwłaszcza badania jakościowe, generują wiele problemów etycznych, a etyka formalna, której wyrazem są różne kodeksy, jest często zbyt ogólna w rozwiązywaniu tego typu problemów. Socjologowie i antropologowie różnią się także w swoich opiniach i zasadach postępowania (por. A. Surmiak 2022⁹). Pandemia i wynikająca stąd konieczność realizacji badań w formie zdalnej, nie sprzyjała wypracowaniu szczególnych zasad etycznych postępowania w badaniach z osobami podatnymi na zranienie.

Uzyskane wyniki dotyczące prób badawczych należy uznać za sukces, ponieważ czas realizacji badań empirycznych przypadł na okres pandemii. Należy docenić elastyczność i kompetencje merytoryczne Doktorantki, które umożliwiły realizację badań, które spełniają standardy poprawności metodologicznej.

Rozdział VI *Prezentacja i interpretacja wyników badań własnych – badanie ilościowe* to obszerna część pracy w sposób przejrzysty prezentująca wyniki badań (w tym tabele, wykresy, rysunki) opracowane z wykorzystaniem programu SPSS. Jednocześnie Doktoranka ma świadomość ograniczeń wnioskowania na podstawie przebadanej zbiorowości, co jest typowe dla ankiet internetowych (s. 139). W badaniu ilościowym wśród 541 osób 82,8% stanowiły kobiety, a tylko 17,2% badanych mężczyźni, oraz osoby młode (najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-34 lata, 35-44 lata oraz 18-24 lata, s. 131). Wyniki badań potwierdziły szereg przyjętych założeń dotyczących negatywnego wpływu nadwagi i otyłości

⁹ A. Surmiak, *Etyka badań jakościowych w praktyce. Analiza doświadczeń badaczy w badaniach z osobami podatnymi na zranienie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR 2022.

na samopoczucie i postrzeganie jednostek: osoby z wyższym BMI częściej są niezadowolone z swojego wyglądu i sprawności fizycznej niż osoby z niższym BMI, mają wyższy próg tolerancji do zaliczenia kogoś do grona osób z nadmierną masą ciała, a także częściej doświadczają uwag krytycznych otoczenia i izolacji. Przekładało się to wybrane elementy funkcjonowania jednostek w środowisku pracy, ale w sposób bardzo zróżnicowany i niejednoznaczny, np. osobom z nadmierną wagą ciała i otyłym przypisywano zarówno cechy pozytywne i negatywne, ale ogólny poziom uprzedzeń do osób z nadmierną masą ciała w badanej grupie był umiarkowany, chociaż dostrzegano większą skłonność pracodawców do zatrudniania osób szczupłych, zwłaszcza w zawodach umysłowych. Osoby z nadmierną wagą ciała i otyłe były bardziej stabilne i przywiązane do swojego miejsca pracy, a wraz ze wzrostem BMI wzrastał ich dochód netto i satysfakcja z pracy, natomiast częściej korzystały ze zwolnień lekarskich co wskazuje na problemy zdrowotne. Hipoteza o mniejszym stopniu zadowolenia z pracy osób z nadmierną masą ciała niż osób szczupłych nie została potwierdzona, co może dowodzić znaczenia wielu innych czynników (niż waga ciała) wpływających na jakość pracy i jakość życia. Uzyskane wyniki z badań ilościowych są ograniczone, ze względu na dobór próby i powinny zostać zweryfikowane na celowo dobranych grupach pracowników zróżnicowanych nie tylko z uwagi na BMI i płeć (w ograniczonym w pracy wymiarze z uwagi na dominację kobiet w próbie), ale biorąc pod uwagę inne cechy jednostek: zawód, wykształcenie, kompetencje zawodowe, stanowisko i rodzaj pracy, sytuację rodzinną itp., jak również cechy danego środowiska pracy/organizacji w której funkcjonuje jednostka. W interpretacjach można by większą uwagę zwrócić na rozróżnienie między osobami z nadmierną wagą ciała a osobami z poważną otyłością. Jest to wniosek za kontynuacją podjętej w rozprawie problematyki. Doktorantka w celu uzyskania szerszej interpretacji wyników badań ilościowych i pogłębienia analizowanej problematyki zrealizowała badania jakościowe.

Z przedstawionej w rozdziale VII pt. *Prezentacja i interpretacja wyników badań własnych – badanie jakościowe* analizy wynika, że w opinii menagerów i specjalistów ds. HR nadmierna masa ciała wywołuje nie tylko negatywne reakcje ze strony otoczenia, pejoratywne komentarze i żarty, ale stanowi trwałe piętno utrudniające jednostkom funkcjonowanie w środowisku pracy. W opinii badanych specjalistów nadmierna waga ciała i otyłość stanowi bardziej dotkliwy problem dla pracowników, niż wynikałoby to z odpowiedzi osób aktywnych na rynku pracy w badaniu ilościowym. Inaczej też postrzegają oni niektóre problemy, np. większe szanse widzą dla osób z nadmierną masą ciała w zawodach umysłowych niż fizycznych, o ile osoby te posiadają unikalne kompetencje lub mogą pracować w formie zdalnej. Emocjonalne wypowiedzi badanych dowodzą, że spotykają się oni z przejawami

stygmatyzacji i dyskryminacji w praktyce zarządczej, sami niekiedy doświadczając jej osobiście, będąc osobami z nadmierną wagą ciała. Doktorantka proponuje stworzenie ujednoliconego narzędzia ilościowego do badania problematyki stereotypów i przejawów dyskryminacji osób z nadmierną masą ciała, skierowaną zarówno do menagerów i specjalistów HR oraz osób aktywnych na rynku pracy w celu porównania otrzymanych wyników badań (s. 258).

Wnioski końcowe z badań i weryfikacja hipotez badawczych oraz Zakończenie zawierają zwięzłe podsumowanie głównych treści i ustaleń badawczych rozprawy doktorskiej. Potwierdzają spójność głównych wątków pracy i podkreślają wkład pracy w rozwój nauk socjologicznych. Wyniki badań własnych Doktorantki dowodzą, że osoby z nadmierną masą ciała są postrzegane przez pryzmat niedostosowania się jednostek do kulturowo narzuconych wymogów sylwetki *slim/fit*, w związku z tym narażone są na szereg krzywdzących stereotypów i praktyk w miejscu pracy. Jak podkreśla Doktorantka „niezdyscyplinowane” ciało (w rozumieniu kulturowo narzuconych nam norm i zasad) powoduje wiele utrudnień w środowisku pracy: w procesie rekrutacji, w relacjach ze współpracownikami i przełożonymi, w staraniach o awans, podwyżkę czy w zasadach organizacji pracy itd. (s. 254) W rezultacie nadmierna masa ciała jest czynnikiem obniżającym dobrostan pracownika, co jak pokazują także inne badania realizowane w środowisku pracy, może się przełożyć na obniżenie jakości pracy i absencję pracowników.

Pomimo, iż badania Doktorantki, z uwagi na wspomniane w pracy ograniczenia w doborze prób nie zawsze pozwalają na formułowanie jednoznacznych twierdzeń, to ich wyniki zapraszają do kontynuowania i pogłębienia wielu wątków dotyczących zjawisk stygmatyzacji, stereotypizacji i dyskryminacji na rynku pracy wynikających z nadmiernej wagi ciała i otyłości. Uzyskane rezultaty skłaniają do uwzględniania w następnych projektach badawczych opinii pracowników/osób aktywnych zawodowo, kadry zarządczej, specjalistów HR z różnych miejsc pracy/typów organizacji (s. 258). Sądzę również, że w kolejnych badaniach warto wykorzystać podejście intersekcyjne, pokazujące jak różne tożsamości społeczne ludzi mogą potęgować dyskryminację poprzez nakładanie się rozmaitych kategorii społecznych (m.in. płci, klasy, wieku, niepełnosprawności, nadmiernej wagi ciała i tzw. skrajnej otyłości) i w ten sposób przyczyniać się do wzmacniania dyskryminacji jednostek i grup społecznych (np. zjawisko tzw. krzyżowej dyskryminacji jest silnie obecne w badaniach pracy i zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami). Tego typu badania, oprócz celów poznawczych, mogą mieć także walory użyteczne dla polityk publicznych i zarządzania organizacjami.

3. Konkluzja

Mimo licznych uwag dotyczących zawartości poszczególnych rozdziałów pracy, głównie rozszerzających i pogłębiających niektóre jej wątki, uważam, że rozprawa doktorska Pani mgr Martyny A. Krogulec spełnia ustawowe przesłanki opisane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Autorka zaprezentowała w dysertacji ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie, w której stara się uzyskać stopień doktora. Praca zawiera oryginalne podejście do postawionego przez Autorkę problemu badawczego. Jest także poparta wynikami własnych badań empirycznych. Doktorantka udowodniła, że ma kompetencje i jest zdolna do prowadzenia samodzielnych badań naukowych, posiada warsztat badawczy pozwalający na prowadzenie badań zarówno w paradygmacie ilościowym jak i jakościowym. Wnoszę o dopuszczenie mgr Martyny A. Krogulec do dalszych etapów postępowania doktorskiego, a przedłożoną do recenzji pracę rekomenduję jako podstawę do nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki socjologiczne. Wnoszę także o opublikowanie całości lub części rozprawy doktorskiej.

Prof. Grzegorz...